

Dějiny lékařství a zdravotní stav populace v Řecku před rokem 500 př. Kr.

PhDr. Tomáš Alušík, PhD. (Ústav dějin lékařství a cizích jazyků 1. LF UK)

Předkládaná habilitační práce se zabývá zdravotním stavem a dějinami lékařství v Řecku od nejstarší prehistorie (od přelomu svrchního paleolitu a mezolitu – okolo roku 10000 př. Kr.) po tzv. archaické období, ukončené rokem 500 př. Kr. Autor v ní užívá interdisciplinárního přístupu a kombinuje 4 kategorie pramenů (antropologické; literární; ikonografické; archeologické (v užším smyslu)), tedy metodologii historických, přírodovědných i humanitních věd. Habilitační práce je založena především na studiu publikovaných zpráv dochovaných lidských kosterních ostatků, a to ze 172 lokalit na území celého dnešního Řecka. V těchto všech lokalitách byly odkryty ostatky celkem alespoň 8435 jedinců. Jedná se o první takto rozsáhlou práci na dané téma, která byla dosud sepsána.

Ve sledovaném antropologickém souboru se vyskytuje 6 základních kategorií skeletálních a 8 základních kategorií dentálních patologií. Je ale třeba zdůraznit, že ostatky řady jedinců vykazovaly několik různých druhů skeletálních, resp. skeletálních i dentálních patologií zároveň. Na některých ostatcích jsou také patrné stopy léčebných (především chirurgických) zákroků – např. trepanace, případně zářezy od skalpelů).

Antropologický materiál nás také informuje o základních demografických parametrech tehdejší populace, které se ve zkoumaném období postupně měnily (zároveň tedy reflektují změny životních podmínek). Průměrná výška ze 157 cm u mužů a jen 138 cm u žen v mezolitu stoupla až na 170.49 cm u mužů a 156.5 cm u žen v archaické době. Nárůst hodnot průměrné výšky koresponduje i se vzrůstem průměrné míry dožití – od 30.6 roku v neolitu po 36.3 roku v archaické době. Teprve v pozdní době bronzové ale poprvé průměrný věk žen překročil 30 let (!).

Ve studovaných pramenech jsou doloženy 4 hlavní tradice řecké medicíny před rokem 500 př. Kr.: tradice invazivní; tradice neinvazivních procedur; profylaktická tradice a gynekologicko-porodnická tradice. Z literárních zmínek je také známo 4-6 jmen lékařů, kteří jsou vůbec nejstaršími historicky prokázanými lékaři v Evropě.

Celkově z pramenů vyplývá, že řecká medicína se vyvinula na poměrně vysokou úroveň se slušnou znalostí lidské anatomie (doloženou ikonografickými prameny) a kombinující empirické i čistě religiozní komponenty již v prehistorickém období. Zároveň výpověď pramenů nasvědčuje tomu, že základní znalosti, principy a koncepty řecké prehistorické a archaické medicíny byly pouze převzaty Hippokratem a jeho školou v 5.-4. století př. Kr. a v jejím rámci dále systematizovány a vyvíjeny. Spousta invazivních/chirurgických zákroků, lékařských procedur i léčiv popisovaných hippokratiky je ve skutečnosti mnohem staršího, pravděpodobně již prehistorického původu. Hlavním a nejcennějším přínos hippokratovské školy je proto důkladná systematizace, vývoj a následné rozšíření lékařských znalostí a dovedností. V dějinách západní medicíny by však neměl být zapomínán ani příspěvek mnoha „bezejmenných“ prehistorických a archaických léčitelů, filozofů a lékařů.

Alušík, T. 2015: Skull Trepanations in Bronze Age Greece: An Archaeologist's View. *World Neurosurgery* 84, 2, August 2015, s. 214-217. DOI:10.1016/j.wneu.2015.02.010 [IF 2.592]

Alušík, T. 2018: Literární prameny k řecké medicíně prehistorického a „temného“ období (do roku 600 př. Kr.). *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* LVII (1)/2018, s. 49-58.